

ЦАРИНСКИ РАТ СРБИЈЕ И АУСТРОУГАРСКЕ (1906-1911) И УЛОГА КОСТЕ СТОЈАНОВИЋА

Апстракт: Царински рат вођен између Србије и Аустроугарске, обухватао је временски период од 1906. до 1911. године и одразио се на економски, политички и друштвени живот Србије. Узроци који су довели до Царинског рата били су економске и политичке природе. Економски узроци аустро-српског сукоба лежали су у тежњи Србије за економском самосталношћу и аграрној заштити која је захватила Аустроугарску. Поремећај економских односа одразио се на политичком плану, јер се аустроугарски империјализам према Србији заснивао на привредној хегемонији.

За Србију је овај Царински рат имао повољне последице. Србија је успела не само да знатно повећа обим своје спољне трговине већ и да прошири број својих трговинских партнера. Ступањем на снагу аустријско-српског трговинског уговора јануара 1911. био је завршен Царински рат између две земље.

Коста Стојановић је био стратег победе Србије у Царинском рату с Аустроугарском. Одлучујући допринос у победи Србије у наметнутом Царинском рату дао је Стојановић, јер су његове тачне математичке анализе показале шта треба да се мења у нашој економској политици, чиме је дао снажан друштвени и државни преображај. Интензивно је радио на изналажење нових тржишта за српске производе, полазећи од тога да Аустроугарска није потрошач, већ само посредник у извозу робе из Србије.

Кључне речи: Србија, Аустроугарска, Царински рат, трговински уговори, Коста Стојановић, извоз, увоз.

Увод

Србија је на Берлинском конгресу 1878. године, при потписивању уговора са Аустријом преузела и многе обавезе, поред неких малих права. Аустријски цар Франц Јозеф је своју сагласност да Србија постане независна држава условио посебним привредним захтевима који су се пре свега односили на изградњу железничке мреже, регулацију пловидбе Дунавом, као и спољнотрговинске везе са балканским државама. С обзиром на затварање европских тржишта услед велике привредне кризе тог времена, аустроугарска трговачка комора стално је наглашавала да Исток сматра за „природно тржиште“ Двојне монархије. За претпоставку привредног продора кроз Југоисточну Европу и Блиски исток

сматрао се коначни довршетак железничке мреже између Беча и Цариграда и изградња њених продужетака кроз Босну, Србију и Румунију.¹

Године 1881. српска влада је била приморана да да Аустроугарској права најповлашћеније нације без гаранција реципроцитета.² Аустроугарска дипломатија је успела да даље ојача своју повољну позицију закључењем новог трговинског уговора. После мучних преговора, Двојна монархија је коначно обезбедила готово 90% монопола над српском спољном трговином. Оваква аустроугарска економска превласт спречила је потпуни економски развој Србије и ограничила њену производњу на производе као што су стока, воће и житарице. Аустроугарска се, да би одржала Србију у економској зависности, постарала да она остане произвођач искључиво сировина а не и њихов прерађивач. Исте године када је потписан Трговински уговор 1881. године, потписана је 28. јуна „Тајна конвенција“ којом је успостављен својеврсни протекторат Аустроугарске над Србијом.³

Српска држава, недовољно јака да пружи отпор аустријској економској експанзији, морала је да трговинским уговорима из 1882. и 1892. године чини уступке аустријској индустрији, задовољавајући се малим олакшицама у погледу извоза пољопривредних производа. Ови трговински уговори, били су искључиво у корист Аустроугарске и представљали су увод у Царинску унију. Један од српских преговарача написао је за уговор из 1892. да је „Србија за нових 11 година продужила вазалне економске односе према Аустроугарској“.⁴

Прилив аустријске индустријске производње на српско тржиште кочио је у великој мери развој домаће индустрије. Због тога је идеја о давању отпора аустријској привредној експанзији, сазрела постепено и дошла је до пуног изражаја 1902. године после истека другог трговинског уговора између Србије и Аустроугарске. Двојна монархија је тада настојала да задржи старе царинске повластице из ранијих трговинских уговора и тиме осигура повлашћени положај на тржишту Србије.⁵

Променом владе и династије 1903. године коначно је донета промена у вођењу политике, како на унутрашњем тако и на спољашњем плану. Приоритетни задатак нове власти био је „оздрављење болесних финансија“ путем националне штедње и скупштинског надзора над ставкама буџета и свеукупне привредне активности. Све више се осећала присутност француског и енглеског капитала у финансирању изградње железничких пруга, рударству, трговини, и банкарству.⁶ Нова оријентација српске спољне и привредне политике, вођена је реорганизацијом трговине, продаје и саобраћаја. Истовремено са изградњом саобраћајног система, јачањем контроле квалитета и смишљеног рекламирања домаћих производа, Србија је предузимала и мере за интензивирање робног

¹ V. Aleksić, „Uloga i značaj stranog kapitala u industrijalizaciji predratne Srbije“, u: Deindustrijalizacija u Srbiji: mogućnosti revitalizacije industrijskog sektora, redaktor B. Drašković, Beograd 2014, 159-175.

² Д. Јанковић, О политичким странкама у Србији 19-ог века, Београд 1951, 136-137.

³ Историја српског народа, VI-1, Београд 1983, 77-78. (Д. Ђорђевић)

⁴ Д. Ђорђевић, Царински рат Аустро-Угарске и Србије 1906-1911, Београд 1962, 16.

⁵ Енциклопедија Југославије, Царински рат између Србије и Аустро-Угарске, Књ. 2, Загреб 1958, 332.

⁶ Љиљана Алексић-Пејковић, Односи Србије са Француском и Енглеском 1903-1914, Београд 1965, 253-263.

промета. Све до 1905. године, приходи од српског извоза у ову земљу, учествовали су са просечно 80% у укупним приходима од извоза.⁷

Аустроугарска је део ових производа препродавала западноевропским земљама, док је саму Србију везивала трговинским уговорима са клаузулом највећег повлашћења без узајамности. Нема сумње да је управо због овако неповољног економског положаја, главни привредни задатак српске владе био да омогући привредни напредак земље који би превасходно био заснован на економском ослобађању од Аустроугарске. Међутим, бреме дугова за чију отплату је требало издвојити годишње око 20 милиона динара у злату представљало је озбиљну објективну препреку за прекид постојећих економских односа са суседном монархијом. Наиме, без извоза пољопривредних производа у Аустроугарску, било је немогуће обезбедити средства за отплату државних дугова.⁸

До Царинског рата 1906. године, постојала је готово потпуна контрола Аустроугарске над спољном трговином Србије. Њен монопол над српским кредитима, саобраћајем, тарифама за пловидбу Дунавом и Савом онемогућавали су Србији да одржава трговинске везе са другим европским државама. Истовремено, ниским тарифама и олакшицама у пограничној трговини на рачун Аустроугарске, које су се углавном односиле на артикле који су, са мало капитала и техничке опреме, могли да се произведу у Србији, свесно је спречаван развој домаће лаке индустрије.⁹

Пуне три деценије након што је Србија стекла међународну политичку независност на Берлинском конгресу 1878. године, њен међународни економски положај је зависио искључиво од могућности извоза пољопривредних производа у суседну Аустроугарску монархију. Коначно, тек у време Царинског рата српска индустрија доживела је велики узлет. Готово половина свих фабрика које су настале пре Првог светског рата основане су после 1906. године.¹⁰

Царински рат између Србије и Аустроугарске

Царински рат вођен између Србије и Аустроугарске, обухватао је временски период од 1906. до 1911. године и одразио се на економски, политички и друштвени живот Србије. Узроци који су довели до Царинског рата били су економске и политичке природе. Економски узроци аустро-српског сукоба лежали су у тежњи Србије за економском самосталношћу и аграрној заштити која је захватила Аустроугарску. Поремећај економских односа одразио се на политичком плану, јер се аустроугарски империјализам према Србији заснивао на привредној хегемонији. Економска превласт Аустроугарске у Србији није имала дубоке корене, јер се претежно ослањала на трговачки, уместо на финансијски капитал.¹¹

⁷ Енциклопедија Југославије, н.д., 332.

⁸ Д. Ђатовић, Стари државни дугови, прилог економској и политичкој историји Србије и Југославије 1862-1941, Београд 1991, 25-52.

⁹ Д. Пантић, Спољна трговина и трговинска политика Србије. Први период, 1878-1892, Београд 1910, 202.

¹⁰ Д. Ђорђевић, н. д., 294.

¹¹ Исто, 665-666.

Претходница новог заоштравања односа између Београда и Беча, био је српско-бугарски Царински савез закључен 21. јула 1905. године у Београду, на који се из аустријске престонице гледало са подозрењем с обзиром на то да је преко њега јачао утицај Русије на Балкану. Чим је Народно собрање одобрило (крајем децембра 1905. године) Уговор о Царинском савезу између Србије и Бугарске, бечка влада је прекинула даље вођење преговора са Србијом о склапању новог трговинског уговора и забранила Србији увоз и транспорт стоке и друге производе преко аустроугарске територије. Аустроугарска је оваквим мерама прибегавала увек, још од Берлинског конгреса, да би остварила своје интересе. Међутим, овом приликом Србија је реаговала тако што је са своје стране забранила увоз робе из Аустроугарске.¹²

Аустроугарска је сматрала да ће Србија, будући економски слаба и зависна од њеног тржишта, брзо капитулирати. На ове забране и пооштравање других мера Србија је одговорила истим мерама (12. јануара 1906). Србија је 1906. године увела потпуно нову царинску тарифу и максималне царине на робу из Аустроугарске. Тако је избио дуготрајни „Царински рат“ који је довео до потпуног кидања зависности Србије од Аустроугарске.

Вест о Царинском рату са Аустроугарском изазвала је протесте у Србији, а све политичке странке сложиле су се у осуди бечке политике. Нагли трговински прекид са аустроугарским тржиштем имао је за српску привреду значај прекретне промене будући да је дотле 86% српског извоза ишло у суседну Монархију. Појавила се опасност финансијске и привредне кризе за српску аграрну привреду која је могла бити угушена уколико остане без тржишта. Такође Турска, осуђујући српско-бугарску царинску унију, запретила је да ће затворити Србију са југа. Из свих тих разлога српска влада је решила да попусти и жртвује уговор са Бугарском. На молбу српске владе, 5. марта 1906. године, постигнут је споразум са бугарском владом да поверљиво остане на снази стари уговор потписан 1897. године.¹³

Тек што је у марту преброђена опасност од економског раскида развио се политички спор око српских државних набавки који је био политичке природе. Аустроугарска влада је упутила Београду промеморију у којој је беспоговорно захтевала да српска влада при набавци артиљеријског наоружања, материјала за железнице и соли обезбеди првенство аустроугарским фирмама, постављајући овај захтев као услов за закључивање новог трговинског уговора. Самостална влада Саве Грујића 30. априла 1906. повукла се и уступила место радикалској влади Николе Пашића. Нова влада је покушала да се нагоди са Аустроугарском. Позивајући се на одлуку техничке артиљеријске комисије која је давала предност француском топу, влада је понудила аустроугарској индустрији утешну награду у осталим поруцибинама. Тај одговор није задовољио аустроугарску владу, коју су жестоко притискали угарски пољопривредници са захтевима да забрани увоз из Србије. Влада је 7. јула 1906. наредила да се затворе границе за увоз стоке, позивајући се на опасност од сточне заразе.¹⁴

Српска влада је после поновне објаве Царинског рата одмах обновила

¹² Енциклопедија Југославије, н.д., 332-333.

¹³ Д. Ђорђевић, н. д., 188-193.

¹⁴ Исто, 210-215.

преговоре за закључење зајма ради набавке топова и железничког материјала у Паризу, где је почетком новембра 1906. потписан уговор са банкама. Тиме је коначно решено топовско питање, а Аустроугарска стављена пред свршен чин.¹⁵

Преговори који су вођени у Бечу од јула 1907, стално су западали у кризу јер су се спотицали на српском захтеву извоза живе стоке у Аустроугарску и на бечком против предлога да се допусти само ограничена количина увоза из Србије, и то заклане стоке. Измењено је неколико нота српске владе оптужујући аустроугарску и обрнуто, одговори и са једне и са друге стране били су незадовољавајући, па су преговори прекинути. Нови преговори после прекида настављени су у јесен 1907. пошто је српска влада, охрабрена резултатима извоза, прихватила извоз заклане стоке уместо живе.¹⁶

Нови преговори обухватили су зиму 1907/1908. године, а углавном су се водили око количине извозног меса из Србије, затим српских заштитних царинских мера које су погађале аустроугарску индустрију. Коначно у марту 1908. потписан је нови аустријско-српски трговински уговор. Уговор је био нагодба између заштите српске индустрије и аустроугарског аграра. Овај уговор је преполовио ранији извоз Србије од 60.000 живих волова и 120.000 свиња. Аустроугарска ветеринарска служба добила је право да у српским кланицама контролише количину меса намењеног за извоз.

Услед избијања кризе око анексије Босне и Херцеговине 1909. уговор је престао да важи, те је Царински рат настављен. Расплет анексионе кризе 31. марта 1909. признањем анексије Босне и Херцеговине оставио је горак утисак у Србији. Током неколико посета Бечу 1909. и почетком 1910. министар спољних послова Милован Миловановић је отворио пут споразуму у трговинским питањима. Аустријско-српски трговински уговор био је закључен јула 1910. Њиме је количина увоза заклане стоке из Србије још смањена, док су српске заштитне царине на увоз аустроугарске индустријске робе биле повећане. Ступањем на снагу аустријско-српског трговинског уговора јануара 1911. био је најзад завршен Царински рат између две земље.

За Србију је овај Царински рат имао неизмерно повољне последице. Одобрењем ванредног кредита од 500.000 динара, отварањем и изналагањем нових тржишта за стоку и сточне производе, избегла се и најмања штета. Убрзо су нађена нова тржишта за стоку и сточне производе, цене су пошле увис и трговина је узела свој нормалан ток. Нови партнери су пронађени у Немачкој, Египту, Француској, Русији, Енглеској и Швајцарској као и другим државама. Истовремено је са изградњом саобраћајног система, јачањем контроле квалитета и смишљеног рекламирања домаћих производа, Србија предузела и мере за интензивирање робног промета. Коначно, Србија је успела не само да знатно повећа обим своје спољне трговине већ и да прошири број својих трговинских партнера. Између 1906. и 1909. годишња вредност извоза је премашила биланс у претходној години за око 29 милиона динара. Аустроугарска, која је пре избијања Царинског рата покривала готово 88% српског извоза и тиме задовољавала око 58% свог укупног увоза, обављала је сада само још 30% српске спољне трговине,

¹⁵ Д. Ђорђевић, н.д., 250.

¹⁶ Исто, 418.

чиме је свој повлашћени положај уступила другим државама.¹⁷ Иако је до Првог светског рата већ било уложено између 30 и 35 милиона динара страног капитала у 470 српских фабрика, у Србији су и поред тога преовладала мала предузећа, са малим бројем запослених, ниским уложеним капиталом и незнатном машинском опремом.¹⁸

Улога Косте Стојановића у Царинском рату

Коста Стојановић, научник и политичар (Алексинац, 2. октобар 1867. – Београд, 3. јануар 1921), основну школу и гимназију завршио је у Алексинцу и Нишу. Испит зрелости положио је 1885. године у Нишкој гимназији.¹⁹ Исте године уписује се на Филозофски факултет Велике школе у Београду и са успехом завршава јуна 1889. године. Указом од 11. септембра 1890. године постављен је за професора математике и физике у Нишкој гимназији. У то доба Нишка гимназија је важна тачка за ширење образовања, културе и националне свести у новоослобођеним деловима Србије, те је за Косту Стојановића била част да у њој буде професор, заједно са Стеваном Сремцем, Светоликом Ранковићем, Тихомиром Ђорђевићем, Михаилом Гавриловић и другима. Сви они су имали видног удела у културном и духовном преображају Ниша и околине. За време боравка и рада у Нишу, Коста Стојановић се поред математике и механике бави и изучавањем економске теорије, ради на проблему спољнотрговинске експлоатације у аустро-српским односима, што ће касније објавити у виду посебног рада. Важио је за строгог професора, али праведног и добронамерног. На испиту зрелости тражио је од кандидата да покаже темељно знање. Предавао је физику, алгебру и геометрију Николи Узуновићу, Милошу Тривунцу, Борисаву Станковићу и другим познатим личностима.²⁰ После шест година рада у Нишкој гимназији премештен је 1. октобра 1896. године у Прву београдску гимназију, где је радио до 1898, затим поново премештен у Другу београдску гимназију где је радио све до 1904. године.²¹

Оснивањем Београдског универзитета 1905. године, постао је ванредни професор математичке физике. Доласком на Београдски универзитет Стојановић је отпочео своју академску наставничку каријеру. Ипак, она није била довољна да смири његову друштвену амбицију, јер није била довољан израз његове изузетне посвећености.²²

Током школовања и рада у школама и на универзитету, Коста је показивао велику склоност не само према математици, већ и физици и механици. Истовремено, што је несвакидашње, Стојановић је био и посвећен укључивању математичких принципа и начела физике и механике који функционишу у природним појавама у друштвене науке са уверењем да ће на тај начин друштвени

¹⁷ Ч. Оцић, „Царински рат између Краљевине Србије и Аустроугарске монархије (1906-1911)“, у: Могуће стратегије развоја Србије, Београд 2014, 878.

¹⁸ М. Чалић, Социјална историја Србије 1815-1941: успорени напредак у индустријализацији, Београд 2004, 159-165.

¹⁹ Р. Петковић, Нишка гимназија: 1878-2003, Ниш 2003, 597.

²⁰ Исто, 891.

²¹ Исто.

²² Ч. Оцић, н. д., 883.

догађаји бити много квалитетније расветљени. Из тих промишљања настаје и његов рад *Социологија као наука*, а потом и *О важности математике у васпитању*. Следеће године као асистент за физику код Косте Алковића започиње приправнички стаж на Великој школи.²³

Поред универзитетске, имао је и богату политичку каријеру. Налазио се на важним државним и политичким положајима. Посланик Радикалне странке био је од 1900. до 1919. када прелази у Демократску странку. Министар народне привреде био је у два мандата 1906-1908. и 1912-1913., члан делегације на мировној канцеларији у Паризу и на преговорима у Рапалу и министар финансија у влади Николе Пашића. Објављивао је радове из економске политике, економске теорије, математике и физике у посебним издањима и часописима.

У Царинском рату Аустроугарске против Србије, који је претио да привредно потпуно уништи државу, Коста Стојановић је изградио стратегију привредне политике. То важи за период од априла 1906. до јуна 1908. када се Србија на привредном плану непосредно сукобила са аустроугарским империјализмом, а Коста Стојановић се показао као успешан политичар и даровит државник. Његов приступ је по својој интелектуалној снази био изненађење за конзервативне стратеге Двојне монархије и представљао је „једно смело дело, које чини датум у нашој политичкој економској историји, а које је могао извести само један оптимистички дух, чијој вери и чијој упорној смелости није било граница“. Упорност и одмереност којим је градио стратегију економског ослобођења од притисака северног суседа имале су ослонце и у филозофији, природно-научним сазнањима, као узорном познавању теорије економске политике. На делу се показала Стојановићева концепција, која науку није схватила само као универзитетску праксу, већ као неподељеност природне и друштвене целине.²⁴ Основа његове стратегије била је економска еманципација од Беча и проналажење нових тржишта.

Незавидне привредне прилике у Србији, условљене сплетом историјских околности, погоршавале су се услед трговинских притисака из Беча и Пеште. Мере са циљем преоријентације српског извоза, пратили су покушаји дубљих промена привредне структуре. Уз све то, интензивне политичке активности на повезивању са суседним државама, Бугарском, Румунијом, Грчком и Италијом, знатно су укључиле радне и интелектуалне способности Косте Стојановића.²⁵

За министра народне привреде Краљевине Србије изабран је професор Београдског универзитета, Коста Стојановић 30. априла 1906. године. Већ 1. јула исте године упутио је писмо шефовима одељења свог министарства, настојећи да утврди постојеће стање и установи мере које треба предузети у вези са Царинским ратом Србије и Аустроугарске. Тражио је опширне извештаје са табеларним статистичким подацима у свим привредним гранама за више година уназад да би се могло приступити изради генералног плана, по коме би се у будућности радило. Стојановић је инсистирао да се у извештај унесе шта је све урађено и по каквом програму је предвиђено питање извоза у првој и другој половини 1906.

²³ А. Петровић, „Коста Стојановић (1867-1921)“, у: Живот и дело српских научника, Књ. 7, Београд 2001, 71.

²⁴ Исто, 73-74.

²⁵ Ч. Оцић, „Писмо Министра народне привреде Косте Стојановић шефовима одељења 1906. године“, у: Могуће стратегије развоја Србије, Београд 2014, 883.

године.²⁶

Постојеће стање из извештаја које је имало Министарство народне привреде у вези са трговином, стајало је да је рентабилно наше трговања стоком, сточним производима, воћем и житом на новим и старим тржиштима. По мишљењу Стојановића требало је истаћи артикле с којима се може радити, трговање новим сировинама и новим полупрерађевинама. „Треба изнети које су још везе потребне, шта је од законодавства нужно имати, шта од олакшица око експедовања робе, како се роба ваља спремити према укусу потрошачких тијаца, па да цене буду боље и да нашој роби буде осигурно име, јер је до сада српска роба под туђим именом излазила у промет“. Извори за потпомагање привреде, трговине и индустрије од стране државе биле су већином буџетске позиције и то у првом реду трошене на административни део установа привредних, а у другом реду као капитал за постигнуте одређене циљеве. Приходи Класне лутрије били су једини извор, који је служио за ојачање приватне иницијативе у народу од стране државе. Стојановић је захтевао да се утврде привредне установе и њихове фазе развоја; као што су Бродарско друштво, Кланица, Извозна и Народна банка, које држава фаворизује, и нагласити шта је све потребно на њима променити и допунити, ако има каквих мана и недостатака, и побројати друге потребне установе, које треба створити.²⁷

При ступању на функцију министар Стојановић је показао да га Царински рат не брине и да за насталу ситуацију постоји боље решење. Свој став је поткрепио чињеницом да Аустроугарска није потрошач, већ само посредник у извозу робе из Србије на друга тржишта. Практично је кренуо да проналази нова тржишта, у овом послу су га снажно подржавали Лазар Пачу и Стојан Протић, партијски саборци Народне радикалне странке, који су заговарали економско осамостаљивање Србије. Један од највећих проблема са којима се сусрео, састојао се у организацији извоза, пошто већина домаћих произвођача није познавала друга тржишта. Да би решио ове проблеме, Стојановић се угледао на друге земље, које су успешно решиле исти проблем, тако што је 1906. године скупштини поднео *Закон о освајању трговачких агентура*. Већ следеће године основана је *Главна трговачка агенција* у Београду, а потом 12 агенција у земљама Европе и једна у Египту. С друге стране, у циљу развоја трговинских веза, сматрао је да је неопходно развити железнички саобраћај.²⁸

Министарство народне привреде је за време мандата Стојановића разним субвенцијама помогло рад индустријских предузећа, подстакнуло је индустријску производњу, и тиме повећало број запослених. Министарство народне привреде, иако у условима санкција, захваљујући научним начелима Стојановића и њиховој примени, успело је да рационализује пољопривреду, преобрази привреду, учворостручи број предузећа, ухода нове трговачке путеве за Србију, управљање извозним ценама, што је учинило да Аустроугарска 1908. одустане од блокаде, а Србија из Царинског рата изађе као победник.²⁹

После Анексије Босне и Херцеговине 1908. године, од стране Аустроугарске монархије, политичка идеја о повезивању балканских држава у чврст савез, пред

²⁶ Ч. Оцић, Писмо Министра народне привреде..., 887-888.

²⁷ Исто, 887-893.

²⁸ Исто, 883.

²⁹ А. Петровић, н. д., 101.

империјалним интересима великих сила постајао је све реалнији. Стојановић је у политици усвајао погледе и методе Милована Миловановића, који је, ослоњен на француско-руски савез и споразум балканских држава, успео да у тренутку Анексионе кризе убедљиво постави српско национално питање пред Европу. Стојановић је ову идеју сматрао исправном и јединим гарантом самосталне будућности Балкана. Ради тога сарађивао је са Миловановићем у намери да се реализује концепт „Балкан балканским народима“.³⁰

³⁰ А. Петровић, н. д., 74.

Литература

- Aleksić, Vesna. „Uloga i značaj stranog kapitala u industrijalizaciji predratne Srbije“. U: Deindustrijalizacija u Srbiji: mogućnosti revitalizacije industrijskog sektora. redaktor V. Drašković, 159-175. Beograd 2014.
- Јанковић, Драгослав. О политичким странкама у Србији XIX века. Београд 1951.
- Историја српског народа, VI-1. Београд 1983.
- Ђорђевић, Димитрије. Царински рат Аустро-Угарске и Србије 1906-1911. Београд 1962.
- Енциклопедија Југославије, Књ. 2. Загреб 1958.
- Алексић-Пејковић, Љиљана. Односи Србије са Француском и Енглеском 1903-1914. Београд 1965.
- Гњатовић, Драгана. Стари државни дугови, прилог економској и политичкој историји Србије и Југославије 1862-1941. Београд 1991.
- Пантић, Душан. Спољна трговина и трговинска политика независне Србије. Први период, 1878-1892. Београд 1910.
- Оцић, Часлав. „Царински рат између Краљевине Србије и Аустроугарске монархије (1906-1911)“. У: Могуће стратегије развоја Србије. Београд 2014.
- Исти. „Писмо Министра народне привреде Косте Стојановић шефовима одељења 1906. године“. У: Могуће стратегије развоја Србије. Београд 2014.
- Чалић, Мари-Жанин. Социјална историја Србије 1815-1941: успорени напредак у индустријализацији, Београд 2004.
- Петровић, Александар. „Коста Стојановић (1867-1921)“. У: Живот и дело српских научника, Књига 7, уредник Милоје Сарић, 69-120. Београд 2001.
- Петковић, Радивоје. Нишка гимназија: 1878-2003. Ниш 2003.